Lainsäädäntö ja hallinto/Yrityslainsäädäntö
Annaliisa Oksanen

14.11.2022

Eduskunnan talousvaliokunnalle
HE 209/2022 vp

Lausuntopyyntönne hallituksen esitysluonnoksesta jätelain muuttamiseksi

Elinkeinoelämän Keskusliitto (EK) kiittää mahdollisuudesta lausua ehdotuksesta.

Jätelakia koskevalla muutosesityksellä ehdotetaan muutettavaksi jätelakia siten, että laissa säädettäisiin uusi siirtymäaika yhdyskuntajätehuollon järjestämiseksi sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistuksen yhteydessä ja muutettaisiin lain sidosyksikkösääntelyä.

Esityksellä halutaan kumota edellisen hallituskauden päätökset

Käsillä olevan sidosyksikkörajaa koskevan muutosehdotuksen tavoitteena on kumota edellisen hallituksen tekemä lakimuutos. Esityksen mukaan tavoitteena on laajentaa kunnallisten jätehuoltoyhtiöiden mahdollisuuksia tarjota jätehuollon palveluita markkinaehtoisesti ilman riskiä sidosyksikköaseman menettämisestä.

Esitys näyttäisi olevan laadittu muutaman suuren kunnallisen jäteyhtiön tarpeisiin, joilla on halua toimia ja kilpailla markkinoilla. Lakimuutos haittaisi reilua kilpailu, hankaloittaisi jälleen alan yritysten toimintaedellytyksiä eikä edes edistäisi kiertotaloutta.

Edellisellä hallituskaudella päätettiin, että jätealan kuntayhtiöiden ulosmyyntiraja lasketaan 10 prosentista viiteen prosenttiin 2030 alkaen. Lakimuutoksen tavoitteena oli avata markkinoita, edistää kaiken kokoisten yritysten toimintamahdollisuuksia sekä parantaa kilpailuneutraliteettia. Samalla jätealan ulosmyyntirajaa halutiin yhtenäistää hankintalain 5 prosentin ulosmyyntirajan kanssa. Muutos oli yksityisten yritysten näkökulmasta hyvä ja perusteltu.

On huolestuttavaa ja vahingollista, mikäli markkinoiden toimintaan vaikuttava keskeinen lainsäädäntö poukkoilee hallituskaudesta toiseen. Investointeja ei voi tehdä lyhyellä aikavälillä ja lyhyin markkinanäkymin. Markkinoilla toimitaan suunnitelmallisesti ja pitkäjänteisesti. Lainsäädäntö ei saa tulla välineeksi kapeuttaa markkinoita ja vähentää siellä toimivien yritysten toimintamahdollisuuksia.

Lakimuutoksen kanssa ei tule edetä siitäkään syystä, että jätelain korkeampi sidosyksikköraja on nykyisenkin sääntelyn mukaisesti voimassa vuoden 2029 loppuun asti. Kiertotalousmarkkinat muuttuvat ja kehittyvät vauhdilla – alan teknologista kehitystä saati

markkinaympäristöä ei pysty ennakoimaan. Järkevintä olisi tuoda kunnolla valmisteltu, harkittu esitys muutostarpeista lähellä nykysääntelyn asettamaan takarajaa.

Ulosmyynnin pysyvälle kasvattamiselle ei ole esitetty järkeviä perusteluita

Kilpailuviranomaisen (KKV) selvitykset eivät tue perustelua siitä, että ilman lakimuutosta kuntayhtiöiden sidosyksikköasema olisi uhattuna. Keskimääräinen ulosmyynnin osuus on nyt 2,8 % ja usealla yhtiöllä ulosmyyntiä ei ole lainkaan. Yhdelläkään kuntayhtiöllä ulosmyynti ei ylitä 10 % ja vain viidellä se on yli 5 %.

Yhden yksittäisen vuoden ylitys ei vaikuta sidosyksikköasemaan, vaan sen osalta tarkastellaan aina kolmen vuoden keskiarvoa. Ilman lakimuutostakin kuntayhtiöiden ulosmyynnin mahdollisuudet kasvavat, koska hallituskauden aiempi jätelakimuutos (HE 40/2021) kasvattaa kuntayhtiöiden liikevaihtoa ja siten myös sallitun ulosmyynnin euromäärää.

Käsitteitä ei tulisi sekoittaa

Jätelaissa on säädetty kuntien toissijaisesta jätehuoltovelvollisuudesta (TSV), joka takaa Suomessa jätehuoltopalvelut. Sidosyksikön markkinaehtoista ulosmyyntiä ei tulisi kuitenkaan sekoittaa toissijaiseen palveluun, jota on lain takaamana tarjolla *markkinapuutteen* vallitessa, vaikka jätelaitoksella ei olisi lainkaan markkinaehtoista toimintaa.

32 a § Yhdyskuntajätehuollon järjestäminen sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen uudistuksen yhteydessä

Esitetty kolmen vuoden siirtymäaika hyvinvointialueiden jätehuollon järjestämiseksi lain edellyttämällä tavalla on ylimitoitettu ja tarpeeton. Hyvinvointialueiden sote-palvelujen jätehuoltovastuuta koskeva jätelain muutos on annettu jo vuonna 2018.

Esityksessä todetaan, että ilman siirtymäaikaa jätehuollon palvelutarjontaan tulisi katkoksia. Väite on perusteeton, koska yksityinen jätehuoltosektori palvelee jo nyt sote-toimijoita edellä kuvatun mukaisesti ja käytännössä toteuttaa kaiken jätteen kuljetuksen Suomessa. On epäuskottavaa, että yksityinen jätehuoltosektori ei haluaisi tarjota tai ei pystyisi tuottamaan palveluita myös hyvinvointialueille.

Myönteisenä voidaan pitää sitä, että esityksen mukaan hyvinvointialueet voisivat kuitenkin jätteen haltijana ottaa jätehuollon järjestettäväkseen ennen kolmen vuoden siirtymäajan umpeutumista.

Hyvinvointialueiden jätehuolto tulee järjestää tehokkaana kokonaisuutena, etenkin, kun palvelut tuotetaan verovaroin. Esitetyllä siirtymäajalla tultaisiin käytännössä vesittämään vuoden 2018 lakimuutoksen tarkoitus ja samalla aiheutettaisiin tarpeettomasti tilanne, jossa jätehuollon järjestelyt monimutkaistuvat. Jätehuoltovastuun jakautuminen aiheuttaa sote-toimijoille lisäkustannuksia.

Hyväksyttävänä siirtymäaikana EK:n näkemyksen mukaan voidaan pitää korkeintaan vuoden siirtymäaikaa hyvinvointialueiden järjestelyiden varmistamiseksi. Kilpailutukseen tulee luonnollisesti voida edetä myös tätä nopeammassa aikataulussa.

Vaikutusten arvioinnit

Vaikutusten arviointi etenkin yritysvaikutusten osalta on tehty pelkästään virkatyönä. EK pitää valitettavana, ettei yritysvaikutuksia ole arvioitu kauttaaltaan ja johdonmukaisesti. Arviointi vaikuttaisi sisältävän useita olettamuksia ja osin EK:n käsityksen mukaan jopa täysin perusteettomia väitteitä yritysten toiminnasta ja jätehuollon markkinoista.

Vaikutuksia käsiteltäessä ei ole arvioitu ehdotusten vaikutusta jätehuollon vastuunjaon selkeyteen eikä asetettu niitä laajemmin jätehuollon markkinoiden kehykseen. Jätehuollon markkinoilla kuten muillakin markkinoilla tulisi pyrkiä markkinoiden avaamiseen ja kilpailun edistämiseen. Asia koskee niin jätehuollon keräys-, kuljetus- kuin käsittelypalveluja. Siltä osin, kun julkinen vastuu nähdään välttämättömäksi, sen rajojen tulisi olla hyvin tarkat ja yksiselitteiset. Ehdotuksessa tehdyt tulkinnat vastuunjaosta eivät edistä tätä tarkkarajaisuutta. Kysymys itse asiassa on sivuutettu vaikutusarvioinnissa.

Erityisen valitettavaa on, että esityksen vaikutusarvioinnissa ei tuoda esiin sitä, että hyvinvointialueiden jätehuollon kilpailuttaminen yhtenä kokonaisuutena tehostaa jätehuoltoa ja vähentää kokonaiskustannuksia.